

A Körös-Maros Nemzeti Park megalapításának története

Tirják László

Abstract

The History of the Institution of Körös-Maros National Park: The publication is about the history of nature protection in south-east Hungary and those people who has helped this process. The story goes back to 1970's when several nature scientists realised and revealed the natural values of the territory and made steps for their protection. As a result of their efforts the Nature Protection Directorate of Körös-Maros Region was formed on 21th of May, 1994 in Szarvas. Later from this institution the Körös-Maros National Park Directorate was formed on 16th of January, 1997 that managed 42.636 hectares protected area from which 6.411 hectares were strictly protected, and consists of 13 different parts. Two years later the area of the national park became altogether 51.125 hectares as a result of enlargement.

Kulcsszavak (Keywords): természetvédelem története (history of nature protection), Dél-Tiszántúl (South-East Hungary), nemzeti park (national park)

A világ nemzeti parkjainak története a XIX. század második felében kezdődött, mikor elsőként 1872-ben megalapították a Yellowstone Nemzeti Parkot az Amerikai Egyesült Államokban. A természeti örökség fennmaradását szolgáló nemzeti kezdeményezés, lelkes mozgalom áterjedt Európára is, ahol először Svédországban hoztak létre nemzeti parkokat 1909-ben. A századfordulót követően hazánkban is számos szakmai javaslat látott napvilágot, kapcsolódva az európai folyamatok sodorvonalához. Azonban az I. világháború pusztító évei, majd a háborút lezáró békeszerződés területi döntései, az elképzeléseket derékba törte, a tervezett nemzeti parkok pedig a határon túlra kerültek. Az ország új helyzetének köszönhetően fél évszázadot kellett várni, amíg 1973. január 1-jén megalapították az első nemzeti parkunkat a magyar Alföld egyedülálló pusztáján, a Hortobágyon.

Ebben az időszakban a Dél-Alföld természetvédelmének meghatározó szereplője és felelőse a békési származású, kiváló képességekkel bíró természetkutató és író, *Dr. Sterbetz István* volt. Életének kezdeti szakasza Nagyszénáshoz kötötte, ahol földbirtokos családban nevelkedett, vadászó és természetszerető felmenőkkel és rokonokkal körülvéve. Talán Ő volt az első, aki ezen a tájon egy nemzeti park képzetével és reményével találkozott. Egy az 1930-as évek végén játszódó történetre, amely számára fontos eseményt és meghatározó élményt jelentett, így emlékezik: „Sír Bandi – aki nem tudom hogyan került a vidékünkre, de az Almádi-féle földeket bérelte –, 20 évet csavargott Ausztráliában és Amerikában. Vadászati beállítottságú volt, így kapcsolatba került néhány amerikai nemzeti parkkal is. Egyszer felkeresett minket, Én akkor alsós gimnazista voltam. Rettenő lelkesen mesélt az amerikai nemzeti parkokról. Onnan tudtam meg, hogy van ilyen a világon. És akkor

kezdett kibontakozni bennem, hogy itt vannak ezek a csodálatos szikes puszták, de szép lenne itt egy nemzeti park, ez egy gyermekkori vágyálom volt.”

A vágyaktól visszatérve a hetvenes évekbe, a *Rakonczay Zoltán* vezette Országos Természetvédelmi Hivatal, majd az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Hivatal munkáját és eredményeit kell megemlíteni, hiszen 1973-ban a Hortobágyi, 1975-ben a Kiskunsági, 1977-ben a Bükk, majd 1985-ben az Aggteleki Nemzeti Parkot alapították meg. Ebben az időszakban nemcsak a megvalósult, de új nemzeti parki kezdeményezések is lázban tartották a természetvédelemmel foglalkozó szakmai köröket, ahol sok esetben jószándékú, lelkes természet szerető emberek álltak a támogatás háttérében.

Békés megyében a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 12/1971.(IV.1.) számú rendelete alapította meg a Békés Megyei Természetvédelmi Bizottságot 1973-ban, amely később Természetvédelmi és Környezetvédelmi Bizottsággá alakult. A Bizottság negyedévente ülésezett és a titkári teendők ellátásával *Boross László* kertészmérnököt bízták meg. Ő javasolta titkárként, hogy legyen Békés megye környezetvédelmi és természetvédelmi mintamegye, ezzel is ráirányítva a figyelmet a környezetünk megőrzésének fontosságára. A mintamegye program keretében minden évben tartottak egy olyan vezetői értekezletet, ahol a házigazda szerepét a megye látta el és az értekezlet programja terepbejárást is magában foglalt. Az 1981 évi értekezlet helyszínéül Kardoskútát választották, ahol *Boross László* vetette fel először *Gonda Györgynek* és *Rakonczay Zoltánnak*, hogy érdemes lenne a Körösök mentén is alapítani egy nemzeti parkot. Ezt követően – *Rakonczay Zoltán* támogatásával – került be a nemzeti park alapításának gondolata az országos szakmai javaslatok közé.

Négy évvel később, 1985-ben – az Aggteleki Nemzeti Park megalakításával egyidőben –, *Rakonczay Zoltán* megbízta *Dr. Tóth Albertet*, az Alföld kiváló kutatóját és elismert szakértőjét, hogy készítsen egy koncepciót a tervezett harmadik alföldi nemzeti park kialakításának lehetőségeiről.

Az anyag készítésével párhuzamosan újabb lendületet kapott Békés megyében a „Mintamegye program”. 1985. október 22-én az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, az MSZMP Békés Megyei Bizottsága és a Békés Megyei Tanács vezetőinek együttes ülésén külön napirendként tárgyaltak egy új nemzeti park kialakításának a lehetőségéről, melynek alapjait Békés megye jelentősebb természeti értékei alkották volna. A napirendi pont előkészítői *Boross László* és *Dr. Forján Mihály* voltak.

Dr. Tóth Albertet mély szakmai meggyőződés vezette munkája során, hiszen az Alföld védelmét, mint Európa legnagyobb tökéletes síkságának és a Kárpát-medence legsajátosabb tájának megőrzését a legfontosabb hazai feladatok közé sorolta. A koncepcióban az általa legjobban ismert vidékre, a Nagy-Sárrétre összpontosított, Szolnok és Hajdú-Bihar megyei területek bevonásával. Az új nemzeti park nevének a Körös-Sárrét-vidéki Nemzeti Parkot tartotta legkifejezőbbnek. Hat területi egység (Körös-völgy, Nagykunsági puszták, Dévaványai Tűzokrezervátum, Bihari legelő, Biharugra halastavak, Szabadkígyósi erdőpuszta) bevonását tartalmazta javaslata, mintegy 35.103 hektár kiterjedéssel. 1986 februárjában adta le Megbízójának a nagy alapossággal elkészített anyagot, amely a különböző lehetőségek megfelelő mérlegelését is magába foglalta. Az új nemzeti park kialakítását szakmailag indokoltnak tartotta, az igazgatóság lehetséges székhelyének Szarvast és a szabadkígyósi Wenckheim-kastélyt jelölte meg.

A következő fontos időpont 1988 novembere, mikor a nemzeti park ügyét fontosnak tartó helyi szakemberek összegyűltek a Szarvasi Arborétumban, hogy egy kétnapos szakmai egyeztetés segítségével elkészítsenek egy naprakész javaslatot, ezzel is lendületet adva az elképzelések mihamarabbi megvalósulásának. A *Dr. Molnár Gyula* (Magyar Madártani Egyesület, Szeged), *Réthy Zsigmond* (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba), *Dr. Sipos András* (Szarvasi Arborétum), *Szabó András* (Békés Megyei Tanács) és *Dr. Tóth Albert* (Kisújszállás) részvételével zajló megbeszélés fontos szakmai változást eredményezett. *Dr. Molnár Gyula*, aki gyakran megfordult a 60-as, 70-es években Szarvas környékén, vetette fel a Maros és egyéb Csongrád megyei részek bekapcsolását az új nemzeti parkba. Ezt a javaslatot a jelenlévők nagy lelkesedéssel fogadták. Ennek következményeként a Körös-Maros vidéki Nemzeti Park névre tettek javaslatot, 10 területegység bevonásával (Biharugrai halastavak és szikes pusztá, Dévaványai Tájvédelmi Körzet bővítéssel és az Ecseg-pusztai Természetvédelmi Terület, Körös-völgyi Természetvédelmi Terület, Nagykursági pusztá és mocsármaradványok, Szabadkígyósi Tájvédelmi Körzet, Vésztő-Mágor Természetvédelmi Terület, Bélmegyeri Erdőpusztá Természetvédelmi Terület, Kardoskúti Természetvédelmi Terület és a Székkutasi puszták, Pítvarosi Puszták Tájvédelmi Körzet, Maros ártere Természetvédelmi Terület). Az Igazgatóság székhelyeként szintén a szabadkígyósi Wenckheim-kastélyt (konferencia központ funkció is) és Szarvast jelölték meg. Az elkészített javaslat egy időre asztalfiókba került, hiszen a természetvédelmi ágazat teendőit is az 1989-es rendszerváltás határozta meg.

A szabad választásokat követő első kormányzati ciklusban, *Dr. Tóth Albert*et parlamenti képviselőnek választották, egyéni választókerületből került be az Országgyűlésbe. A lelkes, rendszerváltó hangulatban összefogást kezdeményezett a magyar Alföld jövőjének érdekében, melynek stabil politikai alapját a több mint száz alföldi képviselő együttműködése teremtette meg. Közös munkájuk eredményeként az Országgyűlés elfogadta a 24/1991.(IV.17.) OGY határozatát, mely „Az Alföld egyes időszakos környezetvédelmi, tájvédelmi és tájhasznosítási kérdéseiről” nevet viselte és számos fontos elemet foglalt magába. Az előterjesztő *Dr. Tóth Albert* volt, aki többek között *Dr. Sterbetz Istvánnal*, *Boross Lászlóval*, *Réthy Zsigmonddal* és *Dr. Simon Imrével* (Békés Megyei Önkormányzat elnöke) egyeztetett a térségünk problémáiról és a megoldások lehetséges módjairól, így az új nemzeti park kérdéséről is. Ennek eredményeként az országgyűlési határozat 4. pontja kimondta: „A meglévő két nemzeti park mellett...”, a Kormány „... hozza létre a Körös-Maros-vidéki Nemzeti Parkot.” A határozatot az Országgyűlés az 1991. április 9-i ülésnapján fogadta el.

Dr. Tardy János – a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium helyettes államtitkára –, a *Körös- Maros Nemzeti Park létrehozásának gondolatát a kezdetektől fogva felvállalta*, a minisztérium kiemelt természetvédelmi feladatai közé sorolta, így a KTM Természetvédelmi Hivatala az Országgyűlés által szabott feladat végrehajtását nemcsak végig támogatta, hanem ezt lelkesen és mély szakmai meggyőződéssel tette.

A Természetvédelmi Hivatal vezetője, *Dr. Tardy János* tárgyalásokat kezdeményezett – régi munkatársával – *Dr. Simon Imrével*, aki ebben az időben a Békés Megyei Önkormányzat elnöki tisztségét töltötte be. Az országgyűlési határozat ismeretében egyre aktívabbá váltak a nemzeti parkot szorgalmazó helyi szakemberek, akiknek mindketten azt javasolták, hogy erőiket egy civil szervezetben egyesítsék. Ezt követően, 1991. november 20-án megtartotta alakuló ülését a *Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület* Gyomaendrődön. A civil szervezet elnökének *Dr. Sipos András*t, társelnökének *Réthy Zsigmond*ot, titkárának *Szelekovszky László*t választották a megjelentek. Az egyesületnek a megyei önkormányzat helyet és irodai infrastruktúrát biztosított a működéséhez.

Az egyesület megalakításával párhuzamosan jegyezték be békéscsabai székhellyel a *Békés Megyei Nemzeti Parkért Alapítványt*. Az alapítók a társadalmi szervezet Kuratóriumának elnöki tisztségével *Boross Lászlót* bízták meg, tagoknak pedig *Filó János* szabadkígyósi, *Ramasz Imre* kardoskúti polgármestert, *Nadabán Jánost* a gyulai Környezetvédelmi Felügyelőség igazgatóját és *Kurpé Istvánt* a Dévaványai Tájvédelmi Körzet vezetőjét kérték fel. Míg az egyesület az új intézmény székhelyének Szarvast javasolta, addig az Alapítvány azt szerette volna, ha a központ Gyulára kerül, ahol a Körös Vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség is található.

1992 elején kezdődött el az új Igazgatóság működési területének a lehatárolása. A tárgyalási alapot képező első változatot, az akkori természetvédelmi kezelő, a kecskeméti központú Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai állították össze, ahol a dokumentum a *Körös-Maros menti Regionális Park* elnevezést kapta, a tervezet elkészítésének ideje pedig 1992. június 30. Az anyagban az új nemzeti park területének a Biharugrai, a Dévaványai, a Szabadkígyósi és a Pitvarosi Puszták Tájvédelmi Körzetek, illetve a Vésztő-Mágori, a Bélmegyeri Erdőpuszta, a Körösvölgyi és a Kardoskúti Fehértó Természetvédelmi Területek beolvasztását javasolták. A szakmai összeállítás szerint a nemzeti park javasolt területe 35.262 hektárt tett ki, melyhez 6.042 hektár bővítés kapcsolódott. A javaslat érdekessége, hogy míg a nevében szerepelt a Maros szó (Körös-Maros), sem a Maros hullámterében szereplő természetvédelmi területet, sem a Cserebökényi Tájvédelmi Körzetet nem kívánta átadni a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság az új intézménynek.

A működési terület kialakítása mellett a székhely és a megfelelő székház keresése is megkezdődött, amely nemcsak kiemelten fontos, de kényes kérdés is volt, hiszen négy békési város (Szarvas, Gyula, Békéscsaba, Gyomaendrőd) vetélkedett érte.

Az Alföld időszerű kérdéseiről szóló országgyűlési határozat kiadását, egy nem nyilvános, a Kormány 3515/1991. számú határozata követte, amely 1991. november 28-i időponttal lépett hatályba. Az elfogadott joganyag 5. pontja az alábbi teendők végrehajtására kötelezte az érintett minisztériumokat: „A Körös-Maros Vidéki Nemzeti Park létrehozása érdekében a kiemelkedő természeti értékek számbavételét és a Nemzeti Park előkészítésével kapcsolatos előkészítő munkálatok elvégzését.”. A kormányhatározat feladat határidejének 1993. június 30-át jelölte meg.

A Kormány 1992 februárjában látogatást tett Békés megyében, ahol a kihelyezett kormányülés előkészítése során a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság egy összefoglaló anyagot készített, amely a megye természeti állapotát és természetvédelmi helyzetét mutatja be. Az 1992. január 13-án keltezett előterjesztés a környezeti állapot romlásának részbeni ellensúlyozásaként a Körös-Maros vidéki Nemzeti Park létrehozását javasolta.

A kormányülést követően felgyorsultak az események, az új igazgatóságnak az elhelyezése, a székhely kérdése erőteljes fellépésre készítette a különböző érdekcsoportokat. Ezt csak fokozta *Dr. Tardy János* helyettes államtitkár úrnak, a KTM Természetvédelmi Hivatalának azon kezdeményezése, hogy „megversenyeztesse” az érintett településeket és jelezte, hogy a települési önkormányzatok felajánlásait (ingatlan, ingóság, pénzügyi támogatás) figyelembe fogja venni döntésénél. Négy érdemi felajánlás érkezett. A Békés Megyei Önkormányzat ideiglenes elhelyezésre tett ajánlatot a hivatal békéscsabai épületében, Gyomaendrőd a volt Endrődi Tanácsházát és két-három önkormányzati lakás ideiglenes használatba adását kívánta biztosítani, Szarvas a volt Szarvasi Állami Tangazdaság Körös-parti üdülőjét, egy önkormányzati lakás

bérlőkijelölési jogát, 2,5 millió forint készpénzt, egy hat éves terepjárót és egyéb kisebb támogatást ajánlott fel.

A Békés Megyei Önkormányzat 1992. június 26-án megtárgyalta a Körös-Maros Nemzeti Park létrehozásának előkészítéséről szóló tájékoztatót és egyhangúlag elfogadta.

A Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület 1992. július 16-i elnökségi ülésén megtárgyalta a „székhely-kérdést” és határozottan kiállt Szarvas mellett, bár másodsorban Gyomaendrődöt is helyszínként javasolta.

Külön meg kell említeni *Szelekovszky Lászlónak* (egyesületi titkár, megyei természetvédelmi felügyelő) az aktív szervező munkáját és folyamatos lobbitevékenységét, ami 1992 és 1994 között megteremtette az új igazgatóság létrehozásának társadalmi háttérét, és ezzel lehetővé tette az intézményalapítást. Ezirányú munkája elismeréseként 1994-ben a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter kitüntetésben részesítette.

A Békés Megyei Nemzeti Parkért Alapítvány Gyulát szerette volna a nemzeti park igazgatóság székhelyeként, amelyet elsősorban a Körös-Maros Vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség törekvése táplált. A kezdeményezés szakmai gyökerei visszanyúlnak az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal 1988 évi megszüntetéséhez, hiszen ebben az időben a Felügyelőség készült a tájvédelmi és egyes természetvédelmi feladatok átvételére. Szintén fontos feladatnak tartották a romániai kapcsolatok kiépítését és fejlesztését, amely egyrészt a város a határmenti jellegéből fakadt, másrészt a hazai románság szervezeteinek jelentős része Gyulán található, de a környezetvédelmi szervezet mellett a vízügyi igazgatóság szakmai bázisa is pozitív elemként vehető figyelembe. *Keresztes K. Sándor* akkori környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter egyedül Gyulát kereste fel mint lehetséges helyszínt, ahol 1992. szeptember 23-án tett látogatása alkalmával megtekintette a székháznak felajánlott Mogyoróssy Könyvtár épületét. A város a székház mellett egy önkormányzati lakás használatát is biztosította volna.

Egy évvel korábban (1991) a felügyelőség vezetői megbízták *Tirják Lászlót* a Környezetelemzési Osztály főelőadóját – aki ebben az időszakban ott dolgozott –, hogy keresse fel a romániai határmenti védett területeket Arad, illetve Bihar megyében, és készítse el ezek szakmai adatbázisát. A kitűzött feladat az Arad és Bihar Megyei Környezetvédelmi Ügynökségek vezetőinek, munkatársainak és több természetvédelemmel foglalkozó romániai magánember segítségével valósult meg. Az elkészített összeállításban több határon átnyúló közös fejlesztési elképzelés is helyet kapott, azonban ezeket már a néhány évvel később felálló Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság valósította meg.

Felajánlását Gyula, Gyomaendrőd és Szarvas is képviselőtestületi határozatban erősítette meg ez év szeptemberében.

Ezt követően hónapokig folyt a szakmai, jogi és pénzügyi belső egyeztetés a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban.

1993 áprilisában hozta meg a kormány az 1025/1993.(IV.2.) kormányhatározatát Békés megye rövid és középtávú fejlesztési feladatairól. Az Intézkedési Program 9. b. pontja a Körös-Maros Vidéki Nemzeti Park érdekében a Természetvédelmi Igazgatóság létrehozásáról rendelkezett, megjelölve az 1994. június 30-i határidőt.

A működési terület és a székhely kérdése mellett természetesen az új intézmény vezetőjének személyében is mielőbbi döntést kellett hozni, hiszen a székhely kérdése után leginkább ez tartotta lázban az érintetteket. A Természetvédelmi Hivatal vezetése - többek között *Tirják László* okl. erdőmérnököt, agro-ökológust is megkereste, hogy részt venne-e az új intézmény felállításában, irányításában. Egy írásbeli intézmény-alapítási koncepciót kértek tőle, mely részletesen tárgyalja a tervezett nemzeti park szakmai alapjait, az új igazgatóság létszám igényét, költségvetési tervét és a szükséges infrastruktúra elemeit és pénzügyi igényét. A szakmai anyag első változata 1993 szeptemberében készült el és *Dr. Tardy János* helyettes államtitkár részére felterjesztésre került.

Az 1993 évi kormánydöntést követően a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság elkezdte az átadást előkészíteni, az illetékességi terület egy részének átadását. A *Dr. Iványosi Szabó András* által vezetett igazgatóság az új igazgatóság alapítását ésszerűnek tartotta, hiszen ekkorra már a megnövekedett feladatok maradéktalan ellátása és megfelelő kezelése a békési területeken egyre nagyobb gondot jelentett és egyre több nehezen kezelhető problémát (pl. a biharugrai földkérdés) vetett fel.

A *Dr. Demeter László* polgármester által képviselt szarvasi városvezetés és a Tessedik Sámuel Oktatási-Kutatási Központot alkotó intézmények együttes felajánlása döntötte el ekkor véglegesen, hogy az új intézmény székhelye Szarvasra kerül. Az oktatási-kutatási központ hatékony fellépését *Dr. Sipos András*, a Szarvasi Arborétum igazgatója szervezte és hangolta össze, melyben az Öntözési Kutató Intézet, a DATE Mezőgazdasági Víz- és Környezetgazdálkodási Kara, az Országos Meteorológiai Szolgálat Agrometeorológiai Observatóriuma, a Brunsvik Teréz Óvóképző Főiskola és a Haltenyésztési Kutató Intézet vett részt. A székház kérdése egyelőre nyitott maradt, ezért *Dr. Tardy János* helyettes államtitkár végigjárta a felkínált ingatlanokat, így a Lengyel Palotát, a felszámolás alatt álló Szarvasi Állami Tangazdaság üdülőjét, a HAKI ebédlőjét nézte meg a hozzátartozó irodákkal, majd utoljára, részben véletlenszerűen került szóba az Anna-ligeti kastély. *Dr. Demeter László* polgármester és *Dr. Hanyecz Vince* igazgatóhelyettes (ÖKI) bemutatta az Öntözési Kutató Intézet (ÖKI) tulajdonában lévő épületet. Az épület megjelenése és nagysága, illetve a környező védett kastélyparkkal alkotott együttese azonnal elnyerte a helyettes államtitkár tetszését. Hamar kiderült, hogy az ÖKI az ingatlant csak részlegesen használja, egyre nehezebb anyagi helyzete pedig lehetővé teszi az ingatlan megvásárlását.

A székház kérdése véglegesen 1993. október 28-án, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának Költő utcai épületében dőlt el. A végső egyeztetésen *Dr. Demeter László* polgármester 5 millió Ft-ot, egy önkormányzati lakás bérlőkijelölési jogát ajánlott fel Szarvas Város képviseletében, *Dr. Hanyecz Vince* az ÖKI igazgatóhelyettese pedig 25 millió Ft-ért (1994-12,5m Ft, 1995-12,5m Ft) felkínálta az Anna-ligeti kastélyt és a körülvevő parkot. A Minisztérium részéről jelenlévő *Dr. Tardy János* helyettes államtitkár, *Dr. Kovács Mátyás* főosztályvezető és *Tirják László* az előkészítéssel megbízott munkatárs, illetve *Dr. Sipos András* a Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület elnöke az ajánlatot elfogadta és az elhangzottakat közös emlékeztetőben rögzítette.

A KTM Természetvédelmi Hivatalának vezetője bejelentette, hogy az igazgatói feladatok ellátásával *Tirják László*t kívánja megbízni, megegyezett a Körös-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség igazgatójával, hogy az akkoriban ott dolgozó jelölt, 1993. november 1-től már csak az új intézményhez kapcsolódó feladatok ellátásával foglalkozik, teljes munkaköri függetlenséggel.

1994. február 1-vel *Tirják László*t áthelyezték a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság állományába főosztályvezető-helyettesi besorolással, ahol az igazgatói kinevezéséig volt állományban.

1994. január 7-én az új intézmény működési területét is véglegesen lehatárolták a Minisztérium illetékesei. *Tirják László* előterjesztése szerint a leendő igazgatóság illetékességi területe magába foglalta teljes Békés megyét, Jász- Nagykun- Szolnok megyébe átnyúló védett területe részeket (Ecsegpuszta, Körös-ártér) és Csongrád megye Tiszától keletre fekvő község határait (kivéve a Mártélyi Tájvédelmi Körzetet). Az eredeti javaslat a Bihari-sík védett területeit (Hajdú-Bihar megye) is tartalmazta, de ezt nem fogadták el, így ezek továbbra is a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságnál maradtak.

1994. januárjában készítette el *Tirják László* végleges formájában a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatóság megalósítási koncepcióját, amely a szakmai alapok megfogalmazása mellett a szervezeti és működési felépítésre, a személyi követelményekre és az 1994 évi költségvetési tervre tett javaslatot. Az anyag összeállításában az alábbi szakemberek vettek részt: *Boldog Gusztáv, Boross László, Forgách Balázs, Kertész Éva, Kurpé István, Makra Dezső, Dr. Molnár Gyula, Nagy Szabolcs, Nagy Tamás, Puskás László, Réthy Zsigmond, Dr. Sípós András, Szelekovszky László, Széll Antal, Tóth Imre, Tóth Tamás.*

Időközben az Öntözési Kutató Intézet a székház átadásához kapcsolódó álláspontját megváltoztatta és az üvegház, a raktárépületeket a hozzátartozó, akkor szántó művelésben álló területeket (beleértve az Anna-liget hurok nagy szántótömbjét) nem kívánta értékesíteni. Ennek tükrében újra kellett tárgyalni az eredeti megállapodás tervezetét, melynek végső aláírt formájára 1994. március 16-án került pecsét. A megállapodás végrehajtására csak néhány nap állt rendelkezésre, így a földrészeslet megosztása rendkívüli feladat elé állította földmérőket. A földhivatalba történő benyújtáskor kiderült, hogy a megosztási munkarészbe adminisztratív hiba csúszott. Azonban az átírást, így a kifizetést az is hátráltatta, hogy a Földművelésügyi Minisztérium közigazgatási államtitkárának, és a rendezetlen kárpótlási alapok miatt, az Országos Kárrendezési Hivatal elnökének is ellen kell jegyeznie a szerződést. Meg kell jegyezni, hogy az Öntözési Kutató Intézet, a fennálló jelentős adóságának rendezése érdekében 1994 februárjában megállapodást kötött a Békés Megyei Egészségbiztosítási Pénztárral. E szerint, ha az intézmény 1994. március 31-ig rendezi a járuléktartozását, amely mintegy 30 millió Ft-ot tett ki, akkor az összegyűlt 15 millió Ft késedelmi kamatot elengedi a Pénztár. A járulék és kamat összegének behajtása az Öntözési Kutató Intézetet beláthatatlan anyagi helyzetbe jutatta volna. A rendkívüli erőfeszítések lehetővé tették, hogy a lejáró határidő előtt 1 nappal a megállapodás benyújtásra, az ingatlan átírára, a pénz pedig kifizetésre került, az Anna-ligeti kastélyt pedig birtokba vette az új igazgatóság nevében a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság.

A 16/1994.(V.13.) KTM rendelet hatályba lépésével, 1994. május 21-én megalakult a régóta várt új intézmény, a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatóság. 1994. június 1-jén az intézmény vezetésével, első alapító igazgatóként Tirják László erdőmérnököt bízták meg.

Az ünnepélyes avatást 1994. május 19-én, csütörtökön, a kastély déli homlokzata előtt, egy nyáreleji frissítő záport követően, üdítő napsütésben tartották, ahol az avatóbeszédet *Dr. Tardy János* helyettes államtitkár, a KTM Természetvédelmi Hivatalának tartotta.

A szarvasi székhellyel létrejött Természetvédelmi Igazgatóság illetékességi területe kiterjedt Csongrád megye Tiszától keletre fekvő felére, a Dévaványai TK és a Körösvölgyi TT Jász-

Nagykun-Szolnok megyébe eső részeire és teljes Békés megyére, mintegy 799.875 hektár nagysággal. Természetvédelmi kezelésébe 5 tájvédelmi körzet (Dévaványai, Szabadkígyósi, Pitvarosi puszták, Biharugrai és a Cserebökényi Tájvédelmi Körzet) és 6 természetvédelmi terület (Kardoskúti Fehértó, Tatársánci ősgyep, Erdélyi hérics termőhelye, Mágorpusztai Régészeti Feltáróhely, Makó-Landori erdők, Bélmegyeri erdőpuszta Természetvédelmi Terület) került. A védett területek ekkor mintegy 36.000 hektárt tettek ki.

Az Igazgatóság hozzá látott az új munkatársak felvételének, amelyre viszonylag kevés idő állt rendelkezésre, hiszen 1994. június 1-től teljes felelősségű hatósági szervként dolgozott az intézmény. 1994 szeptember 1-vel került át a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság állományából 6 fő természetvédelmi őr (*Kurpé István, Széll Antal, Puskás László, Boldog Gusztáv, Tóth Tamás, ifj. Farkas István*) és 5 dévaványai munkatárs (*Knap Istvánné, Bozóné Somogyi Ilona, Lengyel Zoltán, Molnár Péter, Tóth Lajos*), aki a Tűzokvédelmi Állomás adminisztratív, illetve fizikai feladatait látta el. Szintén szeptember 1-től valósult meg a teljes költségvetési önállóság. Az alapító munkatársak: *Tirják László, Kalán Józsefné, Bíró István, Dr. Forgách Béla, Szilágyi Ferencné, Hanyecz Katalin, Orcsikné Fazekas Edit, Juró Beatrix, Skorka Pál, Gubányi Eszter, Parczen Balázs, Várnagy Éva, Kalivoda Béla, Pusztai Mátvás, Tóth Mihályné.*

Az intézmény 30 fő engedélyezett munkatárssal kezdte meg a munkáját, ahol a fiatal, új munkatársi gárda nagy lelkesedéssel kezdett az új intézmény megszervezésének. Először a kastély épületének eredeti elrendezését kellett visszaállítani, hiszen az átvételkor 3 különálló, egymástól elzárt részre volt osztva. Az Öntözési Kutatóintézet irodai célra, vendégszobáknak és műtrágya raktárként használta az épületet. Az informatikai infrastruktúra, a gépjárművek és az egyéb eszközök beszerzése és használatba vétele biztosította a működés beindítását. Az üzemeltetési feladatok megkezdésével párhuzamosan elindult a koncepcionális munka, illetve a napi teendőök maradéktalan ellátása.

1995 márciusában elkészült a Körös-Maros Nemzeti Park koncepciója, amely felterjesztésre került a KTM Természetvédelmi Hivatalához, megteremtve ezzel az új nemzeti park kihirdetésének lehetőségét.

A szakmai elképzelések szerint az új Nemzeti Parkba 2 helyi jelentőségű védett természeti területet (Körösvölgyi TT, Kistompapusztai löszgyep TT) is beolvadt volna, azonban ezek akkor még az érintett települési önkormányzatok (Csárdaszállás, Gyomandród, Szarvas, Békésszentandrás, Mezőtúr, Öcsöd, Tiszaföldvár, Mesterszállás, Kunszentmárton, Szelevény, Battonya) feladat- és hatáskörébe tartoztak. A természetvédelmi igazgatóság személyes megkeresésére és előterjesztésére, valamennyi érintett települési önkormányzat képviselő-testületi határozatot hozott az akkor még helyi jelentőségű védett természeti területek átadásáról.

1995 áprilisában a Körös Vidéki Vízügyi Igazgatóság – a Körösvölgyi Természetvédelmi Terület akkori természetvédelmi kezelője – átadta a kezelői feladatokat és vízügyi kötelékben szakszemélyzeti teendőket ellátó *Forgách Balázs* munkatársat a Természetvédelmi Igazgatóságnak,

1996 áprilisában Békés Megye Képviselő-testülete a 70/1996.(IV.26.) KT.sz.-on elfogadott határozatával a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatóság beszámolóját elfogadta, az Igazgatóság eddigi tevékenysége alapján a Nemzeti Park létrehozását szakmailag megalapozottnak és a megye érdekeit tekintve szükségesnek tartotta.

A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 1997. január 16-ai időponttal megalapította hazánk hetedik nemzeti parkjaként, a *Körös-Maros Nemzeti Parkot*. A 3/1997.(I.8.) *KTM rendelet* az új nemzeti park igazgatóságot a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatóság általános jogutódjaként hozza létre, változatlan illetékességi területtel és intézményi szervezettel. Az avatóünnepséget 1997. január 22-én tartották az Anna-ligetben.

A Körös-Maros Nemzeti Park az érintett tájvédelmi körzetek és egyes természetvédelmi területek integrálásával, továbbá a két kiemelkedő fontosságú helyi jelentőségű védett természeti terület – a Körösvölgyi és a Kistompapusztai löszgyep Természetvédelmi Terület – beolvasztásával jött létre. A 13 mozaikban elhelyezkedő nemzeti park területe *42.636 hektárt tett ki*, melyből *6.411 hektár* a fokozottan védett kategóriába tartozott.

Két évvel később, a Nemzeti Park új területek védetté nyilvánításával *51.125 hektárosra* bővült. A Maros hullámterének fontos öblözeit, a Vásárhelyi- és a Kopáncsi-pusztá legértékesebb részeit magába foglaló *4/1999.(V.5.) KöM rendelet 1999. május 13-án* lépett hatályba.

Author's address:

Tirják László
Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság
H-5540 Szarvas
Anna-liget 1.